

Sedláček, Tibor

Chrám churritského boha (Kumarbiho?)

In: Sedláček, Tibor. *Doklady raného náboženstva Churritov v starovekom Urkeši*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2017, pp. 43-51

ISBN 978-80-210-8753-8; ISBN 978-80-210-8754-5 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/137518>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

4 CHRÁM CHURRITSKÉHO BOHA (KUMARBIHO?)

4.1 Deskripcia chrámovej terasy⁴⁹

Chrám v Urkeši bol situovaný na chrámovej terase tvorenej niekoľkými architektonickými prvkami (obr. 18). Základňa pozostávala z dolného mierneho svahu, vyvýšeného okolo 2 metrov medzi úrovňou námestia (*plaza*) a kamenným obkladovým múrom obklopujúcim terasu po vonkajšej strane. Od muriva viedlo až na vrchol terasy (predpokladané) vnútorné jadro v podobe ďalšieho mierneho svahu zakrytého vodovzdorným náterom a čiastočne tehliami. Z južnej strany viedlo z námestia monumentálne schodisko obklopené z každej strany lichobežníkovou plochou zužujúcou sa smerom nahor (Buccellati a Kelly-Buccellati 2009: 37; pozri tiež Buccellati a Kelly-Buccellati 2005: 31–32), čiže pretínalo dolný svah, obkladový múr po obvode, ako i ďalší mierny svah. Obkladový múr bol 3 metre vysoký⁵⁰ a medzi námestím a podlahovou úrovňou chrámu na vrchole terasy bol rozdiel 13 metrov (Buccellati, F. 2010: 71).⁵¹ Podlahová topografia chrámu naznačuje interiérový priestor o veľkosti 9 x 16,5 metra a svojím plánovaním pripomína chrámy v Eble a Tell Chuére (Buccellati a Kelly-Buccellati 1995a: 390).

Najstaršia fáza chrámovej stavby pochádza približne z polovice 3. tisícročia pred n. l. (Buccellati a Kelly-Buccellati 1995a: 390; 2001a: 19–20; 2005: 32, 36;

---

49 Súčasný obraz chrámovej terasy je založený na rekonštrukcii, keďže len niektoré časti stavby boli odkryté. I tak je táto rekonštrukcia považovaná za relatívne presnú, a to na základe dostatočného počtu záchytných bodov (Buccellati a Kelly-Buccellati 2005: 31).

50 Je možné, že múr bol vysoký minimálne 5 metrov; k bližšiemu zdôvodneniu pozri Buccellati a Kelly-Buccellati 2005: 31–32, 36.

51 Kontra Buccellati a Kelly-Buccellati 2005: 36, ktorí namiesto 13 metrov uvádzajú výšku (medzi chrámom s terasou a zemou) až 25 metrov, čo je naozaj priepastný rozdiel.

2009; Buccellati 1998: 18, 19; 2010b; Buccellati, F. 2010: 72, 73). Východiskom pre datovanie bola rádiouhlíková metóda merania (Buccellati 1998: 18) a nálezy pečatných odtlačkov a keramiky (Buccellati a Kelly-Buccellati 2001a: 19–20; pozri tiež Buccellati, F. 2010: 72). Sú ale indície, že chrámová terasa a chrám boli využívané už skôr (Buccellati 1998: 19; Buccellati a Kelly-Buccellati 2005: 36; 2009: 38, 41; Buccellati, F. 2010: 72). (1) Pod odkrytým schodiskom boli objavené kamenné schody slúžiace schodisku ako základ, tzn. že boli staršieho dáta. (2) Základ chrámovej terasy, ktorá bola v staroveku okolo 12 metrov nad úrovňou zeme, spočíval na vyvýšených, umelo vytvorených podkladoch. Nešlo o vyvýšeninu vytvorenú prírodným procesom, čo vylučujú materiálne nálezy. Umelá vyvýšenina spolu so schodmi predchádzajúcimi neskoršie schodisko, mohli byť súčasťou chrámu vo svojej skoršej fáze, datovanej do včasného ranodynastického obdobia III (Buccellati a Kelly-Buccellati 2009: 38). Zdá sa, že stavba má dokonca ešte staršiu fázu, datovanú na začiatok 3. tisícročia pred n. l., prípadne do tisícročia predtým (Buccellati a Kelly-Buccellati 2005: 36; 2007: 148–149; 2009: 38, 68–69 vrátane pozn. 30; 2014: 441, 442, 448–450; Buccellati 2010b: 90–92, 99; Kelly-Buccellati 2010a).

Okolo roku 1800 pred n. l. bolo námestie z južnej strany blokované konštrukciou na zadržiavanie vody tečúcej z chrámovej terasy. Sedimenty tak zakryli povrch námestia skoro po vrchol dolného svahu (Buccellati a Kelly-Buccellati 2009: 37–38, 47–48, 55). Keď postupná sedimentácia pokryla z veľkej časti aj obkladový múr a schodisko, bola okolo roku 1400 pred n. l. vo vrchnej časti schodiska vybudovaná nová konštrukcia (Buccellati a Kelly-Buccellati 2009: 38). Kontinuita chrámu je tak doložená až do mitannského obdobia, kedy mesto postupne zaniká (pozri Buccellati 2010b: 94–98; Buccellati a Kelly-Buccellati 2014: 445–446).

V priestoroch chrámu bola objavená socha leva z vápenca (pozri Kelly-Buccellati 1990: 127; 1998: 39–40; Buccellati a Kelly-Buccellati 1995a: 391; 2009: 60), stvárnená v polohe ležmo s nepravidelne znázornenou vyrytou srstou. Jej hlboko vysekané očnénice mohli byť pôvodne inkrustované a datovaná je približne do obdobia 2435 pred n. l. (+/- 60 rokov) (Buccellati a Kelly-Buccellati 1995a: 391; Kelly-Buccellati 2013: 161).⁵² Našla sa v blízkosti oltára a môže preto predstavovať idol božstva uctievaného v chráme (Kelly-Buccellati 1998: 40), presnejšie jeho zástupný symbol či atribút.

Pozornosť bola upriamená aj na ideologický aspekt chrámu, ktorý mal za účel zdôrazniť vzdialenosť medzi ľudskou a božskou sférou (pozri Buccellati, F. 2010: 75–78; Buccellati 2010b: 102–106) a zo symbolického hľadiska pripodobniť štruktúru muriva k horám na severe (pozri Buccellati 2009; 2010b: 93–94; Buccellati a Kelly-Buccellati 2014: 453–458).

Očakávanie, že v objekte identifikovanom ako chrám sa musel konať kult, čiže mal náboženský význam, je namieste. Do popredia sa tak dostáva prvá výskumná otázka: Prostredníctvom ktorých znakov v materiálnej kultúre možno predpokla-

⁵² K datovaniu pozri tiež Kelly-Buccellati 1990: 127; Buccellati a Kelly-Buccellati 2009: 60.

dať religióznu charakteristiku tejto stavby? Ako riešenie ponúkam aplikovanie Renfrewových indikátorov rituálu uvedených vyššie v prvej kapitole. Šesť z nich je možné stotožniť s chrámovou stavbou, v zastúpení všetkých štyroch kategórií:

Sústredenie pozornosti:

1. (2) Vykonávať sa môže v špeciálnych budovách so sakrálnou funkciou, ako napr. chrám alebo kostol.
2. (3) Konštrukcia a vybavenie môžu byť architektonickým prvkom ako zabudovaná súčasť príslušenstva (napr. oltáre, lavičky, kozuby), ale súčasťou býva aj pohyblivé vybavenie, ako napr. svietidlá, gongy a zvony, rituálne nádoby, kadidelnice, textilie ako súčasť oltára a všetko rituálne náčinie.

Hraničná zóna medzi týmto a druhým svetom:

3. (5) Rituál môže mať črty verejného predvádzania, ale môže ísť aj o skryté mystériá, ktorých prax bude reflektovaná v architektúre.

Účasť božstva:

4. (7) Božstvo alebo božstvá môžu byť reprezentované kultovým obrazom či v abstraktnej forme, ako napr. kresťanský symbol *chí-ró*.
5. (8) Rituálne symboly niekedy ikonograficky súvisia s uctievanými božstvami a mýtmi, ktoré sú s nimi asociované. Môže byť využitý zvierací symbolizmus s konkrétnymi zvieratami, ktoré súvisia s konkrétnymi božstvami alebo silami.

Participácia a obetovanie:

6. (16) Môže byť vynaložené veľké bohatstvo a zdroje pri samotnej konštrukcii a jej príslušenstve.

Chrám v Urkeši, spolu s chrámovou terasou, predstavuje špeciálnu budovu s náboženským využitím, čo dosvedčuje aj oltár. Je zrejmé, že chrám bol významnou súčasťou kultu a rituálov, či už verejného alebo neverejného typu. Ku chrámu patrí aj božstvo reprezentované zvieracou symbolikou, teda predpokladaným idolom leva a s chrámom je spojený tiež Leví text ako súčasť dvoch levích sóch (pozri nižšie). Chrámová stavba v Urkeši bola na miestne pomery zaiste veľkolepou dominantou a náklady na jej výstavbu či prestavby nemohli byť zanedbateľné.

4.2 Leví text

Leví text je datovaný do 21. stor. pred n. l. a nielenže je najstarším písomným prameňom v churritskom jazyku, ale zároveň má neoceniteľnú výpovednú hodnotu z hľadiska dejín, ako i religiozity Urkeša, lebo poskytuje pohľad na raný churritský panteón. Obidva levy, na ktorých bol text zaznamenaný, boli zakúpené v roku 1948 na trhu v Tell Amude v Sýrii, nachádzajúcej sa neďaleko Tell Mózánu. V súčasnosti sú uložené v Múzeu Louvre v Paríži a v Metropolitnom múzeu umenia v New

Yorku. Artefakty neboli objavené v Tell Mózáne *in situ*, ale je veľmi pravdepodobné, že pochádzajú z churritskej lokality a boli depozitom v urkešskom chráme (pozri Buccellati a Kelly-Buccellati 1988: 32, 36–38; 2009: 58–63). Nápis na soche v Louvri je výrazne poškodený, no v lepšom stave sa zachoval na vápenčovej tabuľke, ktorá tvorí súčasť tejto sochy. Ako nosič nápisu slúžil aj druhý lev v Metropolitnom múzeu umenia. I keď je opäť fragmentárny, je zjavné, že predstavuje kópiu textu z vápenčovej tabuľky. Leví text tak vo svojej podstate pozostáva z troch identických nápisov.

Znenie textu je nasledovné:

Ti-iš-a-tal en-da-an Ur-kiš^{ki} pu-ur-li ^dPIRIG.GAL *pá-'à-áš-tum pu-ru-li a-di-'à-al-li* ^dLu-ba-da-ga-áš *ša-ak-ru-in e-me-ni tá-áš-pí-'à-al-li* ^dLu-ba-da-ga-áš *tá-áš-pu-in* AN *ha-wa-'à-a ha-su-e-in* ^dNIN *Na-gàr^{ki}* ^dUTU-ga-an ^dIŠKUR *e-me-ni tá-áš-bi-'à-al-li in-u-be i-na-u-be* SI(?)*-ti-in*

Tiš-atal, panovník Urkeša, postavil chrám boha ^dPIRIG.GAL. Nech boh Lubadag (Nupatik) ochraňuje tento chrám. Rovnako ako ten, kto zničí ho, nech boh Lubadag (Nupatik) zničí (ho). Nech boh(?) (počasie) nevypočuje jeho modlitbu. Nech Pani Nagaru, boh slnka (a) boh búrky(?) [...] toho, kto zničí ho.

(Frayne 1997: 462–464, E3/2.7.3.1)

Lubadag (^dLu-ba-da-ga-áš) predstavuje archaický tvar Nupatika (Salvini 1998: 107)⁵³ a podľa všetkého bol súčasťou starobylého panteónu Churritov. Jeho bližšia charakteristika ako i genealógia sú neznáme, no jeho kult je doložený aj v Chattušaši a Ugarite (Wilhelm 1989: 53). V Malej Ázii patrila medzi apotropaické božstvá a bol spojený s bohom vojny Aštubim a Tešupom, bojujúcim proti Kumarbiho genealogickej línii (Popko 1995: 100) v cykle o Kumarbim (pozri nižšie). Všetci uvedení bohovia boli členmi churritského panteónu. V nápisu má Lubadag apotropaickú funkciu, keď má ochraňovať chrám, ale aj trestajúcu, a preto plní významnú úlohu.

Predpokladaného boha počasie, ktorý má v texte figurovať, uvádza v jednom z prekladov aj Wilhelm (1989: 11). Ak ide o boha počasie, vynára sa otázka, či je týmto bohom konkrétne churritské božstvo. V neskoršej štúdiu už toto miesto Wilhelm (1998: 119, 120, r. 15; 137–138) preložil ako DINGIR-[S]Ů^{??} „[jeh]o[?] Boh“, čo evokuje anonymné osobné božstvo, ktoré v prípade trestu nevypočuje prosebníka.

Pani Nagaru (^dNIN Na-gàr^{ki}) je asi jediná bohyňa doložená z urkešského panteónu. Jej meno, resp. epitetón naznačuje vzťah s Nagarom a keďže bola známa aj v urkešskom prostredí, kultový dosah tejto bohyne bol pravdepodobne v širšom regióne hornej Mezopotámie. Trestajúca úloha v texte svedčí o jej prominentnom postavení.

Zápis ^dUTU-ga-an prekladá Wilhelm (1998: 119, 120, r. 19; 140–141) spolu so Salvinim (1998: 107) ako „Šimige“, čo bol churritský boh slnka. Fonetický komple-

53 Alfonso Archi (2002b: 21) uvádza namiesto Lubadaga Lugalbandu, mýtického sumerského panovníka z Uruku.

ment *-ga-an* naznačuje využitie sumerogramu ^dUTU na zápis churritského boha slnka (Buccellati a Kelly-Buccellati 2009: 63). Šimigeho presadzuje napr. aj Archi (2002b: 21; 2013: 7). Boh slnka v Mezopotámii dozeral na právo a spravodlivosť, a tak je tu Šimigeho úloha odôvodnená.

Posledný zmienený boh v nápise je zaznamenaný ďalším sumerogramom ^dIŠKUR, t. j. označením boha búrky. Domnievam sa, že tento logogram predstavuje Tešupa (porov. Archi 2002b: 21; 2013: 7; Wegner 2007: 235).

Ako najpodstatnejší prvok Levieho textu sa, v kontexte tu riešeného tematického celku, javí meno ^dPIRIG.GAL „Veľký lev/Veľká levica“.⁵⁴ I keď Douglas R. Frayne použil pri transliterácii Tiš-atalovho textu tento logografický zápis a zohľadnil ho aj v preklade, v súčasnosti je už na tomto mieste akceptovaný logogram ^dKIŠ.GAL, označujúci boha Nergala (pozri napr. Wilhelm 1989: 11; 1998: 119, 120, r. 5; 124–125; 2015: 418; Salvini 1998: 107; Buccellati a Kelly-Buccellati 2009: 59, 63), prípadne ^dNERI.GAL (Wegner 2007: 232, r. 5). Na nasledujúcich stranách bude rešpektovaná práve logografická forma ^dKIŠ.GAL.

K Veľkej levici Vyacheslav V. Ivanov (1998: 151) poznamenal, že pokiaľ pripustíme jej asociovanie s Urkešom, môže byť Tupkišov lev a hviezda zaznamenaná na glyptike Uknítum súčasťou ikonografie Inanny/Ištar. Tiš-atalove levy môžu potom reprezentovať bohyňu a logogram ^dPIRIG.GAL treba čítať ako Šauška. Ako je známe, bohyňa Šauška je churritským ekvivalentom Ištar. Obe sú spájané s Pirinkir, ďalšou bohyňou známou z churritského prostredia z 2. tisícročia pred n. l. Asociovaná býva s koňmi, a práve modely koní boli pri archeologickom výskume v Tell Mózáne objavené neďaleko chrámu. Táto tradícia tak môže siahať až do obdobia Urkeša (Ivanov 1998: 148–152).

Domestikácia koní asi nebola v Urkeši neznáma, no i tak má Ivanovova interpretácia medzery, ktoré v dôsledku chýbajúcich dát nie je možné doplniť. Predpokladám, že v skutočnosti sa za logogramom ^dKIŠ.GAL, označujúcim Nergala, ukrýva churritský boh *Kumarbi*. Jemu bol chrám v Urkeši zasvätený a ide tak o tzv. *interpretatio Akkadika*. Túto hypotézu nezávisle navrhli aj Buccellati s Kellyovou-Buccellatiou (porov. Buccellati 2004: 212; 2005: 10 vrátane pozn. 5; 2013: 89, 90; Buccellati a Kelly-Buccellati 2005: 42; 2007: 142–143, 149; 2009; Kelly-Buccellati 2013: 150, 165)⁵⁵ a prikláňa sa k nej taktiež Federico Buccellati (2010: 79) a Wilhelm (2015: 418). Salvini (2000: 43) v súvislosti s odkazom na meno Nergala v texte uviedol, že v skutočnosti ide o „churritské božstvo asimilované so sumersko-akkadským Nergalom“. Aj Archi (2002b: 21; 2013: 8, 11) presadzuje churritského boha

54 Takisto Buccellati (Buccellati a Kelly-Buccellati 1988: 32, 36) zmieňuje v úvodnej práci o výskume Tell Mózánu meno tohto boha v súvislosti s miestnym chrámom, od čoho neskôr upustil.

55 Pozri tiež <<http://www.urkesh.org/hi-links/571.htm>> „Typology – Texts – Royal inscriptions – r2 – Tiš-atal“, pozn. k r. 5. Treba poznamenať, že pôvodne Buccellati (Buccellati a Kelly-Buccellati 1988: 36) vylúčil identifikáciu Kumarbiho s božstvom, ktorému bol urkešský chrám zasvätený. Avšak v tej dobe považoval ešte za tohto boha už zmieneného ^dPIRIG.GAL.

a v novej publikácii uvádza ako možnosť Aštabiho. Avšak v porovnaní s Kumarbim považujem Aštabiho za menej vhodného aspiranta. Pokiaľ viem, o jeho spätosti s Urkešom nie sú žiadne doklady. Wilfred G. Lambert (1980: 60–61) dokonca predložil názor, podľa ktorého bolo Nergalovo meno všeobecné označenie pre podsvetné božstvá a tých bolo v Mezopotámii uctievaných hneď niekoľko, čo je vlastne tvrdením v prospech iného boha ako samotného Nergala v texte.

Hypotézu Kumarbiho chrámu založenú na identifikácii Nergala s Kumarbim podporujem piatimi nasledujúcimi argumentmi:

(1) Ako je z mytológie známe, Kumarbi disponoval chthonickou charakteristikou (pozri nižšie). Ak mal byť konkrétny boh z churritského prostredia z filologickej perspektívy identifikovaný s Nergalom, muselo sa tak udiť na báze spoločne prechovávaných charakteristických znakov a atribútov, čo sú azda najpodstatnejšie kritériá pri takomto procese. Mnohé podobné príklady identifikačnej praxe božstiev sú doložené na celom starovekom Prednom východe. Pri Nergalovi a Kumarbim sa dostávajú dostatočne do popredia primárne chthonické/podsvetné rysy, čo pokladám za prirodzené a prvoradé východisko pre ich predpokladané vzájomné stotožnenie v Urkeši. I keď o takomto procese nie sú žiadne písomné doklady, z nižšie uvedených dôvodov považujem ich identifikáciu za najpriateľnejšiu.⁵⁶

(2) S Nergalom bol identifikovaný boh sídliači v Urkeši, keďže práve v tomto meste mu bola vybudovaná chrámová stavba. Kumarbi bol takýmto božstvom, čo priamo zaznamenáva „Spev o Striebre“ (pozri Hoffner 1998a: 49, §4.1; pozri nižšie), ale implicitne i „Spev o Ullikumim“ (pozri Hoffner 1998a: 57, §4). Aj z Ugaritu je v jednom churritskom texte doložené spojenie *Kmr̄b Ugr̄n Km̄n* „Kumarbi Urkeša a Kumme“ (KTU 1.44, r. 1–2, Dietrich a Mayer 1994: 74–75). Mesto Urkeš bolo jeho rezidenciou, bol teda jeho hlavným bohom, a pravdepodobne tu prekvital aj jeho kult (porov. Archi 2009: 215; Buccellati a Kelly-Buccellati 2009: 63).

(3) V mnohých regiónoch starovekého Predného východu používali miestni písaři mezopotámske logogramy na zápis mien svojich vlastných bohov, čo bol úzus zapríčinený značným mezopotámskym kultúrnym vplyvom. V tomto prípade to bol vplyv zo sféry písárskej praxe, čo nebol v Urkeši ojedinelý jav. Ak sú teda v Levom texte využité niektoré sumerogramy, neznamená to ešte, že v prostredí Urkeša musel existovať kult Utua či Iškura, čo sú bohovia klasifikovaní ako sumerskí. Je oprávnené za nimi hľadať ich churritských náprotivkov – Šimigeho a Tešupa. Tieto božstvá tvorili významnú súčasť churritského panteónu. Prečo by teda nemali byť známi už na konci 3. tisícročia pred n. l. a navyše v oblasti, kde mala populácia Churritov výrazné zastúpenie? Ekvivalent by sa preto mal ukrývať aj za menom Nergala a Kumarbi sa javí ako vhodný kandidát.

---

56 Na druhej strane, písomnými prameňmi je doložená identifikácia Kumarbiho s Dagánom (pozri Feliu 2003: 299–300; Archi 2004) a Enlilom (pozri Archi 2004).

(4) Leví text nie je záznamom predkladajúcim akýsi „čistý“ panteón z juho-mezopotámskeho prostredia, i keď by sa tak na prvý pohľad mohlo zdať. Dôkazom, že Tiš-atalov prameň predsa len ponúka niečo zo zloženia churritského panteónu *expressis verbis*, i keď stručne, je Lubadag a možno aj Pani Nagaru. Nemalú úlohu zohráva aj fonetický komplement *-ga-an* v súvislosti s bohom slnka. Na zápis Lubadagovho mena sú použité sylabogramy a je tak známe konkrétne churritské božstvo (resp. božstvo udomácnené v churritskom panteóne), bez otáznikov v súvislosti s jeho skutočným menom. Aj Pani Nagaru je označenie bohyne známej v chábúrskom regióne, ako už toponymum napovedá, a nie je preto dôvod hľadať pod jej menom sumersko-akkadský ekvivalent. Z bližšie neznámych dôvodov skrátka neboli tieto dve božstvá zapísané prostredníctvom sumerogramov. Možno neboli k dispozícii vhodné ekvivalenty. Je to náznakovitý dôkaz, že pisári kalkulovali s churritským panteónom, no nie dostatočne priamo, a pravdepodobne využili aj sumerogramy na záznam churritských mien. Znamená to, že pri zápise churritských božstiev v jednom texte boli využité rozdielne písárske praktiky.

(5) Posledný z argumentov súvisí s faktom, že text je písaný v churritčine (s výnimkou niekoľkých logogramov), čo môže tiež svedčiť v prospech churritského božstva ukrývajúceho sa za menom Nergala (Buccellati a Kelly-Buccellati 2009: 63).

Idol leva a dve sochy tvoriace Leví text boli spojené s chrámom v Urkeši a zároveň sa dá predpokladať, že symbolicky aj s bohom interpretovaným ako Kumarbi. Symbolika leva je bohato doložená v písomných prameňoch, ako aj vo vizuálnej podobe na celom starovekom Prednom východe (pozri Strawn 2005) a svoju významnú funkciu ďalej v Urkeši zohrávala aj ako ideologická vizuálna reprezentácia na pečatných odtlačkoch vládcu Tupkiša a Išar-kínuma (pozri nižšie). Predložená hypotéza Kumarbiho chrámu nemusí byť definitívna a má aj svoje úskalia. Za jej hlavné nedostatky považujem fakt, že v súčasnosti nie sú k dispozícii texty spájajúce Kumarbiho s chrámom objaveným v Urkeši, resp. chrámom z Levieho textu, alebo akýkoľvek priamy doklad identifikácie Kumarbiho s Nergalom. I napriek tomu ju však v súčasnosti jednoznačne považujem za najvhodnejšiu interpretáciu problému, koho a prečo vlastne treba hľadať za teonymom Nergal.

4.3 Sámarrská tabuľka

Vznik tabuľky sa pohybuje medzi 22.–21. stor. pred n. l. a odkúpená bola na trhu so starožitnosťami v irackej Sámarre. Na tabuľke je zaznamenané:

^dKIŠ.UNU.GAL LUGAL *Ha-WI-li-im*^{ki} *A-tal-SI-en* ^r*re-um* ^{ep}*šum* ^rLUGAL ^r*Ur-kiš*^{ki} ^ù*Na-wa-ar*^{ki} DUMU *Sá-'dar-ma-at* LUGAL ^rDÍM' É ^dKIŠ.UNU.GAL *nir*_x (GAZxNIR) ^r*ša-nin-ú-tim* ŠU₄ DUB *šu-'a'-ti ú-šá-sà-ku* ^dUTU ^ú^dINANNA ^rNUMUN-*šu* ^r*li-il-qù-ta*

4 Chrám churritského boha (Kumarbiho?)

Ó boh Nergal, pán Chavalumu: Atal-šen, zdatný pastier, panovník Urkeša a Navaru, syn Šatar-mata, panovníka, (je) staviteľom chrámu boha Nergala, (boha), ktorý porazí protivníka. Rovnako ako ten, ktorý odstráni/zničí tento nápis, nech božstvá Šamaš a Eštar zničia jeho potomstvo.

(Frayne 1997: 461–462, E3/2.7.2)

Treba dodať, že Frayne vo svojom preklade opomenul autora tabuľky s churritským menom Šaum-šen (pozri Salvini 1998: 106; 2000: 36).

Opäť sú tu uvedené mená božstiev, avšak len výlučne vo forme logogramov. Nergal, tentoraz ako ^dKIŠ.UNU.GAL. Božstvo zapísané ako ^dUTU označuje boha slnka a ^dINANNA bohyňu „ištarského“ typu, ktorou bola v sumersko-akkadskom prostredí Inanna/Ištar, prípadne Eštar. Prvé dva zápisy mien bohov sa nachádzajú i v Tiš-atalovom texte.

Predpokladám, že aj za týmto druhým označením Nergala môže byť churritský boh, za bohom slnka Šimige a za poslednou bohyňou churritská Šauška (porov. Archi 2002b: 21; 2013: 7–8), ktorá mala v mytológii „ištarské“ atribúty (pozri nižšie). Opakovane by tak išlo o sumerogramy reprezentujúce churritské božstvá. Nie je isté, či aj tu Nergal predstavuje Kumarbiho, no domnievam sa, že tomu tak môže byť, čo nevyklúčili ani Buccellati a Kellyová-Buccellati (2009: 64). Či naozaj ide o interpretáciu členov churritského panteónu prostredníctvom panteónu sumersko-akkadského, je, v porovnaní s textom Tiš-atala, o niečo otáznejšie. Aj preto, že nápis nie je v churritskom jazyku, ale akkadskom, a absentujú tu churritské teonymy, čo je v predošlom texte aspoň sčasti zohľadnené. Presný pôvod Levieho textu a Sámarrskej tabuľky z pisárskej perspektívy je neznámy. Šaum-šenovo autorstvo nemá v tomto smere až takú výpovednú hodnotu. Jeho churritské meno nemusí na jednej strane nič vypovedať o churritskom kontexte, no na strane druhej je to aspoň minimálny doklad churritského prvku. Oba pramene mohli vzniknúť v odlišnom prostredí, s odlišnou pisárskou tradíciou a na ich vznik mohli vplývať ďalšie faktory, napr. spoločenské, historické, politické či ideologické. Okrem toho pochádzajú z odlišného obdobia, aj keď relatívne blízkeho. Sú síce spojené spoločným menovateľom, ktorým bol urkešský politický celok, no nemusí to nevyhnutne zaručovať ich obsahovú uniformitu.

V texte nie je jednoznačne uvedené, kde presne bol chrám Nergalovi postavený, ale keďže je tu mezopotámsky boh označený ako pán lokality Chavalum, malo by ísť zároveň o stavebnú lokalitu. Podľa Buccellatiho a Kellyovej-Buccellatiovej (2009: 64 vrátane pozn. 27) nemusí zmienka o Chavalume znamenať, že tu bol chrám aj postavený a spojenie „pán Chavalumu“ môže predstavovať epiteton, čo sa javí ako závažný argument. Bádania sa ďalej pokúsili načrtnúť východiská, na základe ktorých by mala byť aspoň zvažovaná alternatíva, že Sámarrská tabuľka mohla byť súčasťou zakladacieho depozitu neskoršej vrstvy chrámu v Urkeši, ale

tiež východiská referujúce v neprospech spojenia tabuľky s urkešským chrámom (pozri Buccellati a Kelly-Buccellati 2009: 63–64).

Prikláňam sa k variante, podľa ktorého bol chrám vybudovaný v Chavalume. Chavalum predstavuje jedinú geografickú zmienku v texte a nie je v ňom žiadny iný náznak stavebnej lokality. Mesto Urkeš je o niečo menej pravdepodobnejšou možnosťou. Ak bude Chavalum akceptovaný, znamená to, že kult boha, ktorému boli zasvätené tieto stavby, mal silnú pozíciu v rámci politických hraníc Urkeša ako mestského štátu. To všetko za predpokladu, že Nergal predstavuje v prípade obidvoch textov jedného a toho istého boha – Kumarbiho.